Biblioteca
Universității Iași

IB-8704

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca Basarabiei No. 5.

711291
B.C.U. IAŞI

AL. HÂJDEU

BIBLIOTECA UNIVERSITATII IAŞI

VECHEA SLAVĂ A MOLDOVEI

CUVÂNT ROSTIT LA HOTIN ÎN 1837

TIPĂRIT ACUM DIN NOU
DE
PETRE V. HANES
PROFESOR SECUNDAR

838/1919

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA „URBANA" Societate Anonimă
Strada Sfântu Dumitru No. 2
Palatul Casei de Credit a Corpului Telegr.-Postal
1919

PREŢUL LEI 1.50

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

de PETRE V. HANEȘ

Clasa I—VII-a

BAIEȚI ȘI FETE

1) *Carte de limba română pentru clasa I-a* (ed. V-a ilustrată) București 1916. . . . . 4.—
2) *Carte de limba română pentru clasa II-a* (ed. III-a) București 1918 . . . . . 4.50
3) *Carte de limba română pentru clasa III-a* (ed. IV-a) București 1918 . . . . . 4.50
4) *Carte de limba română pentru clasa IV-a* (ed. I-a) București 1913 . . . . . 4.75
5) *Carte de limba română pentru clasa V-a* (ed. III-a) București 1918 . . . . . 5.25
6) *Carte de limba română pentru clasa VI-a* (ed. III-a ilustrată) București 1916. . . . . 4.75
7) *Carte de limba română pentru clasa VII-a* (ed. IV-a) București 1918 . . . . . 6.75
8) *Carte de limba română pentru clasa VIII-a* (ed. II-a ilustrată) București 1913 . . . . . 4.75

Mai mulți profesori și profesoare de limba română au înfemeiat o societate **„Coresi"**, după numele vestitului tipograf român de acum aproape 400 de ani.

Societatea va tipări scrieri ieftine pentru Românii de pretutindeni, începând cu „Biblioteca Basarabiei".

Cine cumpără deodată mai mult de 10 cărticele din „Biblioteca Basarabiei" are un scăzământ de 20%. Întrebați la Tip. „Urbana" str. Sf. Dumitru 2 (în dosul poștei), București.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

Români din toate părțile,

Când veți auzi pe cineva spunând că numai norocul ne-a ajutat să ajungem popor atât de mare și de puternic în Răsărit, să-i răspundeți că nu-i așa, ci că lui Dumnezeu și muncii noastre suntem datori cu slava de astăzi. Și ca să le arătați că așa este cum spuneți, aduceți-le aminte că și înainte vreme am fost încununați cu slavă pentru binele pe care l-am făcut creștinătății. Citiți cuvântul de față și vedeți cât de luminați am fost odată și cât am ajutat la luminarea chiar a unui popor mare ca Rușii.

Basarabenilor,

Fiți mândri că învățatul care a cutezat să aducă în fața lumii vechea slavă a Moldovei a fost unul dintre voi, marele învățat Alexandru Hâjdeu dela Cristinești de lângă Hotin. Fiți mândri că vorba lui a răsunat dela Hotin, de unde a rostit-o, până peste Prut, până peste Carpați și a ajuns chiar în țările mari apusene prin tălmăcirea Francezului Colson—și aceasta tocmai pe când alt mare învățat al nostru, Mihail Kogălniceanu, tipărià în limba franceză o istorie a Țării Românești sau a Munteniei. Voi deci n'ați uitat datoriile voastre către neamul românesc nici când ați stat sub stăpânirea vitregă a țarilor.

Alecu Hâjdeu a scris și a rostit Cuvântul despre

vechea slavă a Moldovei în rusește. In românește i-a tălmăcit alt Basarabean vestit, C. Stamati, așă cum a putut el să scrie și cum erà limba noastră pe la 1837. Deaceea îl veți citi cu oarecare muncă. Munca vă va fi însă de folos, fiindcă vă va obișnui și cu limba mai veche a scriitorilor basarabeni. Și așà pe încetul, astăzi prindeți cevà din limba veche, mâine cunoașteți obiceiurile vechi, altă dată portul din bătrâni și iată-vă legați mai strâns cu înaintașii voștri, iată că începeți să vă simțiți făcând parte dintr'un popor mai de demult și că vă cresc astfel și vouă puterile.

Petre V. Haneș

București, 4 Iulie 1919.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUVÂNT

CĂTRE

ELEVII ŞCOALEI ŢINUT. HOTINULUI
RUŞI ŞI MOLDOVENI

Cari sfârşisără cursul învăţăturii
rânduite la acea şcoală şi avea să treacă la
GIMNAZIUL DIN CHIŞINAU

COMPUS ŞI ROSTIT

în limba rusească la ocazia examenului public din
25 Iulie, anul 1837

DE CĂTRĂ

NOBILUL ROMÂN DIN BASARABIA

ALEXANDRU HAJDEU

Elor şi mădular a mai multor împărăteşti învăţături publice
din Rusia

IAR IN LIMBA ROMÂNĂ

TRADUS

de CAVALERUL COSTACHI STAMATI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Al. Hâjdeu

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nobililor copii,

Ziua de astăzi trebue să rămâe pentru totdeauna în a voastră pomenire. Voi pășind astăzi împreună cu copilăria pe cea întâie treaptă a învățăturii potrivită cu vârsta în care vă aflați, dinaintea voastră se deschide calea unei cu totul nouă îndeletniciri cuvenită vârstei tinerilor.

Calea pe care ați petrecut-o până acum a fost presurată numai de flori; și voi prea lesne ați călătorit pe dânsa, mai mult zăbovindu-vă, jucându-vă și hârjonindu-vă, iar acum porniți pe o cale spinoasă. Și fără de deosebite ostenele și opintitoare silinți nu veți puteà petrece.

Până acum și învățătorilor voștri nu le-a fost greu să urmărească, și să îndrepteze fiește care pas al vostru. Voi, ieșind din casa părintească, ați intrat sub adăpostirea acestei școli chiar ca niște îngeri, cu copilăreasca curățenie a minții și cu copilăreasca neprihănire a inimii, și într'așà timp, și învățătorilor voștri îndămână le-au fost, căci mergeau numai împreună cu voi deolaltă, ca și când se țineau cu voi de

mână, pe aceà cale pe care vă povățuià însăși firea nevinovatei voastre vârste, aceea căreia numai ei îi este deschis cerul. La intrarea voastră în vârsta copilandrică (holteasca) creșterea vi se face mai înpovărată și mai trudnică, de acum povățuitorii voștri vor fi îndatorați a vă împrotivi mai mult și mai cu dinadinsul și neadormiți a fi de a se luptà cu voi neîncetat, spre a strunì iuțile sburdăciuni a inimii și a astâmpărà aprinderile ce se ating de scaunul minții. Și cu acest chip a vă ferì de înrâurirea întărâtatelor idei a veacului nostru și de furtunaticele patimi ale vieții.

Până acum creșterea voastră s'au disvalit în voi supt sângura puterea firii.

Iar de acum firea se va supune măsurii judecății, a simțirii și a experienței, și fieștecare din voi își va închipuì pentru sine osăbite plecări și năravuri.

Acesta este întru criticesc restâmp, când volnica lucrare a firii se supune vroinței noastre, acel răstimp prea răspicat osebește vârsta copilărească de vârstă copilandrică și cea de gios creștere de cea mai de sus.

Iată în care vreme voi lăsați această școală, și pentru aceea ziua de astăzi trebue să fie pentru totdeauna în pomenirea voastră, ca cea

depe urmă zi, mai frumoasă, mai norocită zi a traiului ominesc.

Pierderea acestei zile voi nu simțiți, dar noi cari de multe ori o jălim cu oftări, nu ne iesă nicicum din minte, ce[1]) de apururea gândim la acel veac de aur al traiului nostru, la aceà cerească părticică a pământeștii noastre vieți; deci cu jale mare noi ne despărțim de voi; căci voi ați fost pravățul[2]) dragostei și al îndeletnicirii noastre, și voi până acum bine ați întrebuințat privigherea și stăruința noastră ce am avut pentru voi. Și cu mai mare jale ne despărțim de voi, pentrucă ne despărțim în așa criticească[3]) vreme pentru voi, iar cinstea acestei școale și sporul nădejdelor noastre, unite cu dorințele a toatei obștii, spre o viitorime mai bună, atârnă astăzi dela cea mai departe a voastră hărnicie.

Noi avem dreptate a ni și îngriji pentru voi, pentru ca nu în repedea învăluire a tinereței, pe calea ce[4]) volburoasă a patimilor, să nu vă prăvăliți în noianul însușit[5]) pentru copilărescul vostru suflet, ca și întunecarea soarelui la amiazăzi a vieții voastre să nu înnegrească frumoasele zori a dimineții, ale cărora răsăriri noi le-am văzut în copilăria voastră,

1) ci; 2) scopul; 3) grea; 4) cea; 5) pregătit.

ca și bunul grădinar, care cu dragoste și nădejde răsădește mlădițele și le privește apoi cât de frumos se disvălesc ele primăvara; și se teme ca arșița verii sau răceala iernii să nu se atingă cu a sa ucigașă înrâurire de acel pravăț al ostenelelor și al privigherilor sale.

Încredințându-vă dar proniei dumnezeești ce este tainică crescătoare a obștestei soarte a poporului, și în deosăbire a fiștecărui om, pe care fierbinte o rugăm să vă dăruească duhul înțelepciunii și al înțelegerii, spre a cunoaște și a osăbi adevăratul folos din parelnicul folos, să vă dăruească duhul puterii și al virtuții, spre a vă feri de amețitoarele măguliri ale lumii și ale veacului de acum. Intovărășindu-vă noi cu sfatul Sfintei Scripturi din partea 1-iu a Macaveilor «Aduceți-vă aminte de faptele «strămoșilor voștri, pomenindu-i pre dânșii, în«tăriți-vă cu duhul, ca și voi înșivă să vă fa«ceți slăviți în pomenirea urmașilor voștri».

Pentru care eu mă întorc mai cu samă către voi, nobililor fii ai țării Moldovei, voi mai de aproape și mai de rudă sunteți inimii noastre, decât ceilalți, pentrucă din toate legăturile politicești, cea mai de aproape legătură a obștestii noastre patrii au îmbinat și a noastră stare de

astăzi cu a voastră viitorime între una nedespărțită întregime, prin mijlocirea ființării noastre într'aceeaș țară. Iară sentimentul politic, precum l-au deslușit un adânc cugetător, este cel mai puternic acela ce se chiamă patriotism, din care urmează că dragostea către patrie poate fi numai subt chizășia dragostei către locul unde ne-am născut. Și pentru aceea că această școală însămnată, mai ales pentru acei de loc pământeni, și marele scoposuri ale ei sunt întoarse spre lățirea puternicei educații patrioticești acolo tocmai unde ea au primit a sa ființă și a sa lucrare.

Pământenii altor țări se arată aice numai pe o vreme, aduși fiind în aceste locuri poate mai mult din întâmplare, iară nu din datorie, ca și pasările cele văratice, întorcându-sa iar în țara lor, poate nici cinstind macar cu mulțămitoarea pomenire țara noastră.

Pentru voi, pământenilor copii de aice, eu vă arăt parte din sfaturile strămoșilor noștri, oameni mari ai pământului Moldovei, acestea vi le arăt ca niște vrednice pilde de a le urmă și voi, ca cu slava poporului nostru, ce trebue să o aveți pururea în mintea voastra, sa vă puteți întări cu duhul, și râvnind lor sa vă puteți face slăviți în pomenirea viitoarelor

noastre seminții. Aduceți-vă aminte că fără de istorie nu este patrie, și fără dragoste către istorie nu poate fi dragoste către patrie.

Numărând vechile zile ale poporului nostru, nepărtinitorul cercetător se va lămuri din șirul întâmplărilor că soarta Moldovei au închipuit numai o istoricească discoperire, adică că poporul nostru totdeauna au fost norocit, dar niciodată n'au contenit a fi cu fapte bune. Pravoslavia, monarhia și patriotismul au fost tuștrele obștești temeiuri ale vieții noastre, adică a Moldovenilor. Și cărora fapte noi niciodată n'am vicleniit după împregiurările din afară (iar pentrucă nu ar fi fost de agiuns putere din lăuntru). Noi n'am apucat să agiungem la aceà treaptă a politicirii, pe care astăzi stă ceealaltă Evropă. Insă istoria noastră dovedește că în râvna de a ne lumină noi nu ne-am lăsat mai gios decât alții, până și în vremile cele mai tulburate ale țării noastre.

Domnul prințip Alexandru cel bun, primind împărătească diadema dela împăratul Țarigradului, Andronic Paleologul, au întemeet în Suceava școală juridicească, după pruba acei din Țarigrad, întru care adușii învățați din Bizantia tâlcuiau pravilele, numite Vasilicale,

şi altele; precum şi şcoala Greco-Latina-Slavonească pentru clirosul bisericesc, în care Mitropolitul Teoctist singur tâlcuià învăţăturile bisericii pravoslavnice.

Domnul prinţip Iacov Despotul au întemeet în Cotnari universitate cu bibliotecă, supt direcţia paneghiristului său viţe-cancelarului Sommer, şi doi bărbaţi învăţaţi şi cunoscuţi pe vremile acele: Caspra Peuţer, ginerele vestitului Melihton [1]) din Viurtemberg, şi Ioachim Riteca, profesorul matematicei din Cracovia.

Domnul Prinţip Vasilie Lupul, carele, după mărturia Patriarhului Macarie al Antiohiei, au fost cel mai învăţat din toţi Domnii şi împăraţii din câţi numitul Patriarh s'au întâmplat să cunoască în îndelungata vreme ce au călătorit prin pravoslavnica Evropă, acest prinţip au lăţit şcoala juridicească a lui Alexandru cel Bun, mutând-o din Suceava în Iaşi, sub nume de Vasiliadă, unde au întemeet patru şcoli de teologie lângă catedrale arhiereşti, doă Slavono-Româneşti, şi Gramaticeşti şcoli lângă Mitropolia din Iaşi.

Domnul Prinţip Constantin Duca, carele în vremea sa se proslăvià în lumea cea învăţată, de cel întâiu Elinist şi cel mai adânc ştiutor,

1) Melanhton.

(sau ţiitor) a filozofiei lui Aristotel, acesta au rânduit cele mai întâi şcoli pentru popor, pe lângă bisericeştile de sobor ce erau în toate târgurile ţinuturilor câte una, dintre cari şcoala Hotinului au înflorit mai mult decât celelalte, până şi subt ocârmuirea Impărăţiei Turceşti. Cel depe urmă efor al ei au fost Episcopul Hotinului Amfilohie, ce au dat la lumină în limba moldovenească Universala Geografie şi şi hronologicească prescriere a Prinţipilor Moldaviei. La noi au agiuns câtevă povăţuiri în sureturi[1]), depe cari învăţă în şcoalele Moldaviei în veacurile al 15-le, şi al 16-le; şi ele slujesc de lăudătoare pomenire a procopselei[2]) profesorilor moldoveneşti depe acele trecute vremi. Aceste sunt: Zacomnicul sau prescrieri bisericeşti, scrise sloveneşte de Gramaticul Damian, şi Sinopsis a istoriilor începute dela zidirea lumii, aflate în scrisoarea Ieromonahului Ieremia. Eu las vremile aceste vechi a le pomeni mai mult, căci istoria noastră ni se pare a fi destul spre încredinţarea oricui va vrea, că adică strămoşii noştri n'au fost nebăgători în samă pentru luminarea lor.

Dar poate zice cinevă că aceste pilde sunt prea de rând, că adică un Domn (ca şi pe aiure), stăpâ-

1) cărţi scrise cu mâna ; 2) a ştiinţei.

nitor cu suflet puternic, are minte mai agera decât vieţuitorii săi, luând sama ce poate fi de trebuinţă neapărată poporului său pe viitor, şi prevăzând şi cu cugetul soarta la care el are să agiungă, pentru care să sileşte el mai de cu vreme a-i pregăti târzia epohă a politicirii, şi prin feluri de orânduiele şi aşezământuri se sârgueşte mai cu samă pentru poporul său a-l asămănă cu sistema şi a-l deprinde cu sistema politicirii aceloralalte stăpâniri; însă murind el, piere cu dânsul şi folosul dorinţelor sale. Intocmai ca un meteor ce scânteează pe cer sau ca un comit[1]) ce se zăreşte, rămâindu-i oricui după sine numai o urmă în pomenirile noastre, sau numele lui rămâne într'o moartă literă a vreunui hronic sau în năruiturile unei învechite zidiri, în care cugetul său se odihneşte în veci. Intocmai ca o mumie încuietă în muzaicescul său chimitir neputrezită, dar fără de vieaţă şi fără de nădejde de a mai înviè.

In istoria noastră însă găsim pilde şi de alt soiu, pilde cu totul private, precum că strămoşii noştri, în calea politicirii poporului, au dislegat oarecari înainte gâcituri a minţii şi a ştiinţei numai după a lor înţelepciune şi cu

1) O cometă ori stea cu coadă.

a lor numai îndeletnicire, cu carele în unele prinţipii a politicirii au întrecut cu multă parte pe cealaltă Evropă, mai ales pe cea megieşită[1]). Aceasta n'au fost fapta a vreunui sadè cârmuitor[2]) mare întru adevăr, ce[3]) acestea au fost nişte vedenii ce dela sine au luminat şi mintea poporului.

Aceasta a fost lucrarea unei adânci, şi cu obşteşti simplitaţi cu totul drepte a sa, şi nu împrumutate dela străini, precum de dovadă:

1-iu. Pe când în Rosia tipărirea cărţilor se socotiă lucru necurat, meşteşug diavolesc, după zicătoarea mărturiilor contimporane, iar în Moldova să tipăriă lucrător Sfânta Scriptură, şi cărţi de rugăciuni în limba slavonească, spre înlesnirea poporului (obştiei), cel mai rar monument a cei mai vechi tipăriri în Moldova au rămas Evanghelia Slavonească, tipărită la 1512 de Ieromonahul Macarie, cu 22 ani în urma întemeierii a cei întâi slavoneşti tipăriri în Cracov[4]). Când din împotrivă cea întâi pruba a cărturăriei în Rosia se socoteşte a fi abiè pe la anul 1564.

Al 2-lea. In toată Evropa ardeà încă cumplita luptă pentru înaltul adevăr, ce abiè rostisă marele Luter, că adică limba bisericii trebuiă

1) vecină; 2) „numai a vreunui cârmuitor"; 3) ci; 4) Cracovia.

să fie limba cea înființată a poporului, a căria sunet îl înțeleg mintea și inima închinătorilor, precum înțelege copilul glasul maicii sale, și maica gâgâitul pruncului său, pe când în Moldova cuvântul lui Dumnezeu se propovăduiă cu toată pacea în limba țării.

Până la noi au agiuns propovăduiri tipărite la 1550 și 1641; legea nouă, tipărită la 1684; polidvinie la 1649; pravila sfintelor soboară la 1652; și alte memuare[1]) vechi tipărite. Pe nedrept socotesc unii că Domnul Transilvaniei Gheorghe Racoți, întâi la 1643, au hotărît pentru cea întâiaș dată în a sa obláduire să se slujească sfânta liturghie și toate celelalte biserisești rânduiele în limba românească, când în Moldova până la dânsul în zilele Prințului Vasilie Lupul pe la 1636, în Mitropolie numai să auză[2]) în limba slovenească la biserică, iar poporul pretutindenia în toată țara ascultă rugăciunea și singuri se închinau în limba poporului.

3-lea. In Evropa încă se socotiă neiertat păcat a cugetă măcar să îndrepteze traducerile vulgatelor sau a șapte-zeci tâlcuitori, când în Moldova s'au apucat de traducerea bibliei din originalul evreesc, găsându-să multe ne-

1) memorii, cărți; 2) se auziă.

pricepute, întunecate, și cu două noime la înțeles, în traducerile sfiintelor cărți din limba grecească și latinească. Cea mai veche mărturie a acestei mari truzi au rămas psaltirea moldovinească, tipărită în Boligrad la 1651; dar în Rosia, precum este știut, au început cu dinadinsul a băgà samă la traducerile din grecească, din originalul evreesc, mai întâi în tălmăcirea asupra psăltirii, scoasă la lumină cu voia pre sfântului Sinod la 1814, și în psaltirea rusască tipărită de Rosienească biblicească obștie[1]).

Al 4-le. Când în Evropa unde și unde, și fie cum s'au înteţat ideia de folosul și neapărata trebuință a învăţăturilor limbilor răsăritene și când orientalistul învăţat se socotià de rarità[2]) și de om mare, ca o genie[3]), în Moldova, în târgul Hotinului, erà foarte bune întemeiate școale, în limba arăpască și turcească, în care au învăţat și marele Sobischie, fratele slăvitului Ioan al III-le, craiului leșesc, și alți tineri cneji și nobili ai parţii nordice. Noi găsim mărturii diplomaticești doveditoare ca Rosia nu odată au chemat din Moldavia în slujba sa din cei mai luminați și iscusiți, începând dela

1) Societatea biblică rusească; 2) raritate; 3) geniu.

scriitori de hrisoave domnești și până la doftori și preoți, ba găsim aflătoare devezi că Țarul Rosiei, Alexie Mihailovici, puind în gând să organisască pravilele țării sale, au cerut de la Moldova suret[1]) depe a noastre pravili și obiceiuri a pământului, spre a se închipui cu dânsul la scopusurile sale cele înțălepte și creștinești.

Drept aceiea Moldavia odinioară au avut și ea slava sa; și respectată de puternice și străine stăpâniri; însă n'au apucat și nici au putut să se disvăleasca deplin a sa domnească destoinicie, sau a sa politicire[2]), pentrucă ea niciodată după poziția sa n'au putut trăi în desăvâșita ei îndeletnicire și învățare. Istoricească vieață a poporului nostru toată îi amestecată cu jalnice stene, precum despre aceasta se poate lămuri cinevă din însuși geograficeasca poziție a Moldaviei, în care poate privi că această țară, după însăși împoporarea ei, nu puteă să se facă desăvârșită.

Și tocmai pentru aceasta istoria ei îi pătrunsă de adâncă tânguire, că nu aveă pe nimene protector și apărător ființei sale. In zadar Un-

1) Copie ; 2) cultură.

garia, Lehia, și Turcia se silià, când cu intrigile, când cu puterea, sà induplece pe Moldavia deplina a lor, macar politicestei sistemi.

Moldavia bărbătește răspundeà la toate aceste uneltiri, cu mari laude pentru ea pe vremile acelea; și căutà un înger apărător Pravoslaviei, monarhiei și popularitătii sale. Precum pentru aceasta puteà fi numai Rosia, după lucrătoarele apucături ce se văd și până astăzi în stăpânirea aceea.

Istoria noastră dovidește ca din vremea Domnului Ștefan cel Mare și vestit pentru destoiniciile sale, a căruia fiica, Elena, au fost soție clironomului[1]) Țar al Rosiei, Ioan Vasilievici, totdeauna, până în epoha noastra, au căutat sieși protector în Domnitorii Rosiei.

Minunate sunt soartele proniei, ce au crescut mărirea Rosiei, atât de dipărtata din vechiu de Moldova, și acum și-au lipit de dânsa împărateasca sa margine. La pronie este de ținut luarea aminte, care au prefăcut poporul nostru în istoricească existenție. Moldavia astăzi se fericește subt ocârmuirea Rosiei, iar partea ei Basarabia este Mitropolia sau centrul de unde politicirea se revarsă asupra Românilor peste

1) moștenitorului; 2) vremea.

Prut pâna la ţarmurile Dunarii, prin olaţiile[1]) Dachiei vechi.

Moldavia îi şi vrednica sa aibà aşà de mare slavit protector, căci Rosia cu luminarea ei îi datoare mult poporului nostru, încât lumina politicirii, care astăzi Rosia revarsă peste poporul nostru, nu este dar sau jartfa, ce[2]) o particeà de plata a datoriei vechi catra noi, asupra cariea vă aduc de dovadà pe câţivà din patrioţii noştri însamnaţi, în carii erà luminarea Rosiei, precum pe Petru Movilà fiind Domnului Moldovei, Simeon Movila, ce au fost intâi oştean vestit în vitejia sa subt Hotin şi dupà vreme Mitropolit Kievului, neuitat în istoriele Rosiei ierarhicești, iubitor şi oştean adevaratei pravoslavii, acesta-i cel întâiu care au întemeiat în Rosia Academia, lumina celor mai înalte ştiinţi ca coleghium. Aceasta întemeiere înfloreşte şi în vremile noastre, subt nume de Duhovnicească Academie a Kievului, care cu studioasa şi hristianicească îndeletnicire a sa recomenduеşte bine pravaţul întemeietoriului sau.

Monahul Pavel Berendi, nepotul unui din pre-

1) părţile ; 2) ci ; 3) scopul.

tendinţii scaunului Moldaviei, au alcătuit Slavono-Românescul lecsicon, ştiut subt numele lui Cutivski, şi au pus cea întâi temelie slavoneştii lecsiconografiei, care chiar cu o zi mai înainte n'au fost înfiinţată.

Moldovinescul Spatar Neculai Cârnul, rar în vremea sa polighiston, şi poliglot, carele au fost sol din partea Ţarului Alexie Mihailovici la Chitai[1]) au dăscalit copilăria fiului său, Marele Petru, şi dacă acest învăţat, pe carele până într'atâta pentru aceasta l-au iubit şi negreşit că nu fără cuvânt, au isprăvit să întipărească în inima schiptru-ţiitorului ucenic şi au sămănat o adâncă simţire în inima sa, precum şi înalte idei, apoi noi putem înaintea lumii cu îndrăzneală a ni fudulì, pomenindu-l ca pre unul ce au fost învăţător şi luminător nemuritorului în învăţături şi luminătorului Rosiei.

Domnul Dimitrie Cantemir, favoritul şi prietenul Marelui Petru, au fost osârdnic şi folositor sfetnic a lui Petru în trebile politicirii Rosiei, pentru care au fost şi pus întâiul prezident al Academiei învăţăturilor, a cărie întemeiere au fost presădită de el, după planul Marelui Leibniţ.

Domnul Prinţip Dimitrie Cantimir, pre lângă altele destoinicii a apucăturilor sale, s'au slăvit

1) Chinezi.

de lume și prin a sale numeroase alcătuiri învățate, care din lăuntru singură destoinicie s'au mărturisit de toată luminata Evropă.

Iar fiul său, Prințul Antioh Cantimir, au fost întâiul poet al vremei sale, despre care zice și însuș Farni, cel mai adânc știutor al cărturăriei slavonești, originalnic și generalnic, că au fost ca cel mai întâiu și mai adevărat întemeietor al versurilor poporului rusesc. Afară de Cantimir cu îndrăzneală putem zice că n'au fost nici Lomonov. Ei deopotrivă pot fi și au fost mari, după înrâuririle lor asupra literaturii rusești; dar cine oare îi mai de însemnat și mai vrednic de cinste pentru dușmani? Acela ce au pus temelia hramului? sau acela ce au săvârșit bolta sau au împodobit cu zugrăveală pareții?

Până și Hirastov (Herescu), bărbat neuitat în istoria luminării Rosiei, și ca un autor și ca un întâiu curator a universității Moscovii, întâiul răsad al înaltelor învățăturii în Rosia, a cărue neam, viță și duh, au fost moldovinească adevărată.

Cu întristat sentiment istoricul Moldaviei poate lăsă litopisițile vremilor vechi, ca să se întoarcă către veacurile mai târzie, căci îl sfâșie mâhnicimea pentru trecuta slava a patriei noastre, pentrucă, adevărul mărturisind, în privi-

rea noastrà de astàzi, florile depe mormântul strămoşilor sunt mai proaspete şi mai frumos să desvălesc şi mângâie vieaţa omenească decât florile în lăcaşul celor ce trăesc astăzi.

Iubiţilor, cu adevărat starea noastră de astăzi îi pricina de a gândi cinevà numai la a proniei iconomie, însă pe cerul patriei noastre mai luminează întru adevăr încă o stea, singurateca fără de sateliţi, dar poate a fi destulă pricină nădejdei noastre. Eu înţaleg şi pe A. S. Sturza de bărbat slăvit, bărbat împărătesc şi nepregetat întru învăţături, a căruia nume astăzi se cuvine cu scumpă deosăbire pentru noi pământenii Hotinului, ca un nume a compatriotului nostru.

Deci mă voiu socoti pre norocit, nobililor copii ai pământului Moldaviei, dacă cuvântul meu va puteà să lase în mintea şi inima voastră o întipărire adevărată şi statornică, dacă el va trezi în inima voastră o învăpăiată râvnă către slava şi pomenirea strămoşilor noştri. Şi cu aceasta să vă aduceţi aminte deapururia a cui stranepoţi sunteţi.

Ca măcar de ar ieşi din mijlocul vostru, nouà, vreun Movilà, Cantimir sau Sturza, norocire de preţ s'ar socoti pentru noi.

Aşa dar, spre închierea cuvântului, margi-

niti în nadejdele simţirii voastre, vă îndemn să înalţaţi fierbinţi rugăciuni către Imparatul cerurilor pentru sănătatea şi fericirea Marelui făcător de bine nouă, Domnului Imparat Nicolai I, ce ne-au dăruit nouă ştiinţă şi vieaţa, dela carele cu aceste putem nădăjdui şi nouă slavă.

CITIŢI

BASARABIA

DE

PETRE V. HANEŞ

Preţul Lei 2.—

Gramatica Românească

pentru

toţi Românii

de

PETRE V. HANEŞ şi VASILE V. HANEŞ

Preţul Lei 2.—

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI
1960
1984
BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOTECA BASARABIEI

ARE DE SCOP

1. Să înlesnească Basarabenilor cunoaşterea limbii româneşti.

2. Să înlesnească tuturor Românilor cunoaşterea Basarabiei şi a sufletului moldovenesc de dincolo de Prut.

No. 1 Din POVESTEA VORBEI

de ANTON PAN

Basarabeanul care vrea să cunoască bine limba românească trebue să înceapă cu cetirea lui Anton Pan şi a lui Ion Creangă; după aceea să treacă la alţi scriitori români. Preţul Lei 1.30

No. 2 ADUCERI AMINTE

de AL. RUSSO

Scriitorul *Al. Russo* a povestit cu un talent deosebit copilăria lui petrecută în Basarabia şi a arătat cu prilejul acesta frumuseţile Basarabiei. Preţul Lei 1.—

No. 3 Ce pagube fac banii

de C. STAMATI

O poveste cu mult haz de cel mai bine cunoscut scriitor basarabean. Preţul Lei 0.50

No. 4 Sufletul Românesc în Basarabia de astăzi

de VASILE V. HANEŞ

Când s'a împlinit un an dela unirea Basarabiei cu România, Asociaţiunea generală a profesorilor secundari din România a făcut două mari serbări în Bucureşti: una la Ateneul Român şi alta la Teatrul Naţional; şi a pus să vorbească în amândouă părţile pe d-l Vasile Haneş, ca unul care un an de zile fusese profesor la Chişinău, tocmai în vremea unirii Basarabiei cu România. Cuvântarea pe care d-sa a rostit-o atunci e tipărită în No. 4 al BIBLIOTECII BASARABIEI.

Preţul Lei 1.—

No. 5 Vechea Slavă a Moldovei

de AL. HÀJDEU

Un frumos discurs rostit la Hotin în 1837, în care se arată cum altă dată Moldovenii au strălucit între vecinii lor și cum învățăturile au început la ei înaintea Rușilor

Prețul Lei 1.50

Din scrierile d-lui V. V. Haneș

1). *Românii din Țara Oltului* (Transilvania).

2). *Francezii și Românii.*

3). *Cultul limbii și literaturii naționale.*

4). *Vasile Alecsandri propovăduitor al ideii latine.*

5). *Inchinare Liceului «Unirea» din Focșani*, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de existență (în colaborare).

6). *La Tribune Roumaine*, Paris (în colaborare).

7). *Gramatica Românească* pentru toți Românii, 1919 (în colaborare cu d-l P. V. Haneș).

Sub tipar:

1). *Graful din Țara Oltului* (Transilvania).

69.511

LEGATORIA
BIBLIOTECII UNIVERSITATII
IAŞI
25 FEB 1942
BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY